

Sí: tot ho salva la paraula. Potser n'hi ha d'altres, de divises que guiïn el poeta des de la portalada del temple íntim i particular del seu deler artístic, però és aquesta la que ressona, obstinada i amb més insistència, des de les pàgines d'*Escandall*, el darrer poemari de Joan-Elies Adell. Un llibre serenament abocat a la lluita constant i sense treves contra la força rebel del buit, de la desmemòria, de l'absència i de la pèrdua. Perquè en el buit, cap atmosfera salva els cossos de la gravetat, i les coses acceleren el seu moviment vers la distància. I fugen. I vet aquí l'única manera amb què pot, el poeta, oposar-s'hi: ocupant amb la paraula aquests territoris de l'oblit; bastint el poema que frega i que reté, entre versos, com un garbell, tot allò que la nostra vida, si vol atènyer algun sentit, no pot permetre's de perdre ni d'abandonar a la intempèrie de les tormentades.

El punt de partida d'*Escandall* és la vivència quotidiana de la malaltia de l'Alzheimer a través d'una persona extremament propera. Però el llibre, com tots els bons exercicis literaris, transcendeix la realitat personal de qui l'escriu i aconsegueix inundar la quotidianitat del lector, tot amarant, des d'una concreció d'imatges, referents i sensacions preciosista, totes les pèrdues que la poesia voldria fixar-nos en el poema. Amb una destresa rotunda i indiscutible, Adell emprèn, poema rere poema, un seguit de trànsits lluminosos de sentit ascendent: pateix del quotidià per habitar el transcendent; espren el concret per albirar l'abstracte; sondeja, des de la superfície, l'abast de les profunditats de l'instant que ens fuig, tal i com fa l'escandall, aquest cordill amb un plom a l'extrem que determina la pregonesa del mar o d'un riu. N'és un exemple paradigmàtic el poema [17], on l'autor eleva a la condició de desert la pols d'una casa buida, i reconeix antics amors en l'envelliment dels mobles:

[17]

*He tornat a Vinaròs, a casa nostra, ara buida.
Pujo per les escales, arribo al replà, obro la porta
i encenc els llums. Camino pel silenciós passadís,
hi percebo les olors familiars, entremesclades
amb profunda sentor de pols, com en un desert.
I sé que aquestes hores, aquesta nit, romandran
aïllades en la meua vida i, al mateix temps, seran
com un resum de la meua existència: els jocs de
la infantesa, l'habitació d'adolescent en què mai
deixava de sonar la música, i tantes restes d'amors
trencats que, com els mobles, han envellit mal.*

Per situar i emmarcar el punt geogràfic des d'on enfonça el pes del seu poema-escandall, Joan-Elies dosifica l'efectivitat emotiva i la concreció de les seves imatges poètiques amb una cadència admirable. Així, i amb clars referents geogràfics –com els del poema [13]: *Cervera del Maestrat, la gana de la postguerra. L'escenari d'una certesa que es perd amb tu-*, a cavall entre el país valencià i l'Alguer, i una connexió meta-literària amb la mediterraneïtat i la tradició cultural clàssica, els seus poemes, més que no pas transportar-nos als paisatges, són el paisatge. I fiblen amb la rudesia matèrica de la terra concreta. O en són l'olor, que evoca, també molt present al llarg del llibre. Vegeu-ho: *Però tu em portaves cada dia, quan tornaves a casa, el gust concret de la terra, l'olor de milers de flors obertes, el sol que et bronzejava el cos. Ara apropo al teu rostre l'espill d'aquest poema, per veure com l'escalfa.* I si són el paisatge, és perquè els poemes, com els llocs on el poeta ha viscut i on retorna –aquell paradís *Entre garrofers i oliveres (...), unes terres de secà i d'infància-*, es lliuren, a través del llenguatge personalíssim de l'autor, a la floració de la senzillesa i la sinceritat; al cromatisme de la veritat i de la necessitat comunicativa. I creixen, com l'arrel, amb la força d'una parla que no és grandiloqüent, ans al contrari, i que vol esdevenir la matèria argilosa i dúctil del manobre, de l'obrer, del floricultor. Una llengua que, com el ressorgiment de l'horta, és més a prop del silenci que del crit estrident, i que en aquest poemari l'autor ens en remet l'origen, de forma directa, a la figura del pare malalt: *Has dedicat la vida al treball: un tros de terra on vas cultivar flors, unes poques verdures i hortalisses, alguns tarongers. Una vida saludable, assossegada, com dirien els metges, que de ben poca cosa t'ha servit, quan la malaltia ha decidit posseir el teu cos, com un arbust d'arrels profundes: quan la mort, a la fi, ha començat a habitar-te.*

Enclavat en aquest paisatge, el poeta emprèn els seus viatges vers el significat tot habitant, com apuntava en un principi, el terreny espinós de la malaltia. Però, com escriu, amb encert, Iban L. Llop al pròleg de l'obra, l'autor, des del seu tràngol personal, “no vol compassió, vol provocar”, i per això opta per interrogar la malaltia, per pensar-la i destil·lar-la en el poema -tot fent art a partir del dolor-, més que no

pas per descriure-la des de la visceralitat o la impressió crua. En aquest sentit, són reveladors de la seva intencionalitat els versos del poema 36:

[36]

Resulta violent i ingenu pensar que et podré explicar, que podré recórrer de forma fèrtil i raonada el teu sentit de cor desballestat; violent i ingenu és pensar que puc traçar la teua història sense ràbia i desordre. Com resulta violent i ingenu pensar que, fins i tot, en la soledat d'aquest mal es generen espurnes de bellesa.

Maridant paisatge i dolor, *Escandall* poetitza la decadència –de la persona, en aquest cas– com ho feren els modernistes: tot fent evident, i cru i provocador, el dolor mercès de situar-lo -i personificar-lo- en una acurada composició de figures immerses en una atmosfera serena i al caire d'unes beslums de placidesa: *Penso en el teu cos nu. M'ha fet mal mirar-lo. M'ha fet mal la teua feblesa i tots aquells petits detalls que, de mi, he vist en la teua pell íntima, ara despenjollada. Comença a nevar. I tu et sents còmode en aquest hivernacle de desmemòria.*

Prement per un cap aquest fil de vida que es perd mentre estén la desmemòria, el poeta es revolta contra totes les pèrdues incrustades en el passat. No és d'estranyar, doncs, que un altre dels aspectes centrals del poemari sigui el tractament dúctil del temps que el poeta hi desplega. En efecte, l'autor mescla i habita indistintament el passat, el present i el futur ancorant-se en una fotografia, recordant una pel·lícula, buscant una olor, pensant un viatge, desitjant un contacte. I sintetitza, agrumolla i coagula el temps en imatges participades per tota la història. Per a fer-ho, situa el poema fora del temps, l'arranca del torrent de la història i el deixa aturat a la riba, on ell escriu, llegeix, reescriu i, finalment, ens ofereix uns textos que malden, al cap i a la fi, per aturar l'arribada de la mort.

Conviure amb l'alzheimer fa encara més evident que l'existència és la memòria, i que la solitud és no tenir records. *No hi ha futur quan no tens passat*, llegim en *Escandall*; La memòria és una forma de tenir, ens recalca contínuament el poeta... Reconstruir-la, la memòria, i retenir-los, els records, és un dels guanys i dels objectius del poema, i és per això que el poeta, aquest animal de records, com deia Estellés, lluita per refer la realitat a partir de fragments que ens resistim a oblidar. A voltes, són esparsos i inconnexos com la parla del malalt, que tan bé sap plasmar, en aquest llibre, Joan-Elies Adell. I llavors, solius i reveladors, se'ns fan encara més propers als mecanismes que usa el poema per a emocionar: lluny del seu context i de la seqüència lògica del costum, les paraules i els records ens assalten per a fer-nos notar més viu el calfred de les seves estranyeses.

El poema vol ancorar en la memòria perquè tot ho salva la paraula: començava així la meua presentació i procuraré arrodonir-la aprofundint aquesta màxima. Perquè a *Escandall*, Adell reforça aquesta idea en textos i amb versos que crec definitius: l'absència de llenguatge és la tenebra, ens ve a dir al poema [27]; l'existència és completa quan repetim i abracem la paraula, rebla en el poema [19]. Tot, per assentar una sola certesa: que només podem tenir completament a través de les paraules:

[34]

Sé que un dia trucarà el telèfon: serà la veu de la meua germana o de la meua mare. I m'ho hauran de dir, tot i saber que no estic preparat. Tampoc jo no t'hauré trobat un lloc, tampoc jo no sé què passarà amb tu, on aniràs. Potser només sabré tenir-te en aquestes poques paraules que són tu, que són jo, que són no-res, que són tot. Un continent estàtic sense vent.

Si d'alguna cosa ens ha de servir el poema és per atorgar transcendència a la quotidianitat. I al dia a dia d'una pèrdua, com és el cas del poeta que avui celebrem, i que ha decidit, amb *Escandall*, omplir amb paraules la memòria perduda del pare i, de retruc, la de tots els qui n'estem assedegats. Perquè el poema, embastant records i teixint noves randes de significat, ens permet transcendir doblement: a través del cos,

de la veu i de l'ésser que n'ha suscitat l'eclosió, i a través de la paraula compartida, que transforma en universal la vivència particular. Quina fam d'alteritats, ens sacia el poema: va a l'encalç del sentit de la nostra vida a frec de l'experiència íntima amb els altres, i se'ns ofereix com a l'arma més poderosa per donar-nos, a través de la paraula, als altres, als qui, llegint-lo i apropiant-se'n, voldran lliurar-se a les seves pròpies epifanies del sentit. Ja ho diu, Joan-Elies: *en tu el meu instant deixa de ser fugaç*. I ho sintetitza, finalment, en el darrer poema del llibre, on atorga al pronom *tu* abast de casa on la memòria perviu. I és que és cert: per ser jo, i ser l'altre, i ser en l'altre, ens cal habitar la paraula:

[3]

No hauria d'acomiar-te encara. Però m'hi obliga, aquesta fotografia teua que m'acabo de trobar i que us van fer, a tu i a la mamà, fa encara massa pocs anys. Tots dos sabem que ja no ets el mateix. Jo tampoc no ho sóc. En res ens pareixem a aquells que havíem estat. Sé que no podràs evitar oblidar-me d'aquí a pocs minuts. Si vols faig com tu, d'ara endavant. Jo també t'oblido i et tornaré a recordar, a partir d'aquest mateix instant. Seràs per a mi el que jo sóc per a tu, una mirada, un somriure, un fragment d'un record precís i viu, ben allunyat en el temps. Ara per a mi ets una paraula, la més precisa, la més preciosa, que vacil·lo en pronunciar només esborrant-la: pare meu.